

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2010, 2(120), p. 93–119.

TEISĖJO ATLEIDIMAS IŠ PAREIGŲ: KONSTITUCINĖS DOKTRINOS TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Vytautas Sinkevičius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 546
Elektroninis paštas ktk@mruni.eu

Pateikta 2010 m. kovo 8 d., parengta spausdinti 2010 m. balandžio 9 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojama teisėjų atleidimo iš pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui, konstitucinė doktrina. Aptariamos teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantijos. Viena iš jų yra teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija. Konstitucija neįtvirtina asmens, kuris apylinkės teismo teisėju pirmą kartą buvo paskirtas penkeriems metams, teisės būti paskirtam teisėju iki 65 metų. Nagrinėjama apylinkės teismo teisėjos atleidimo iš pareigų, pasibaigus penkerių metų kadencijai, byla. Analizuojami įvairių grandžių teismų – Lietuvos apeliacinio teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Konstitucinio Teismo – sprendimai byloje.

Reikšminiai žodžiai: Konstitucija, teisėjo nepriklausomumas, teisėjo atleidimas, speciali teisėjų institucija, Respublikos Prezidentas.

Ivadas

Teismų įstatyme (1994 m. gegužės 31 d. redakcija) buvo nustatyta, kad asmuo į apylinkės teismo teisėjo pareigas pirmą kartą skiriamas penkeriems metams. Toks laikotarpis buvo nustatytas siekiant įvertinti, ar jis tinka dirbti teisėju. Teismų įstatyme taip pat buvo nustatyta, kad pasibaigus penkerių metų terminui, Respublikos Prezidentas tokį asmenį apylinkės teismo teisėju be egzamino ir atrankos gali skirti iki to laiko, kai jam sukaks 65 metai. Jeigu asmuo nepaskiriamas teisėju iki 65 metų, jis yra atleidžiamas iš pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui. Nuostata, kad asmuo į apylinkės teismo teisėjo pareigas pirmą kartą skiriamas penkeriems metams, yra pakeista Seimo 2008 m. liepos 3 d. priimtu įstatymu¹, kuriuo nustatyta, jog „asmuo į teisėjo pareigas skiriamas iki 65 metų“. Nors nuostatos, kad asmuo apylinkės teismo teisėju pirmą kartą skiriamas penkeriems metams, jau nebėra, teismams teko nagrinėti bylą, kurioje buvo ginčijamas Respublikos Prezidento dekretas dėl teisėjos atleidimo iš pareigų, pasibaigus penkerių metų įgaliojimų laikui. Ši byla skatina analizuoti teisėjų atleidimo iš pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui, konstitucinę doktriną, pamėginti atskleisti kai kuriuos teorinius ir praktinius teisėjo atleidimo iš pareigų aspektus.

1. Kai kurie teismų ir teisėjo nepriklausomumo aspektai

Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Aiškindamas šią konstitucinę nuostatą Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas – vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų: teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves.

Konstitucinėje jurisprudencijoje pabrėžiama ir tai, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas nėra savitikslis dalykas – tai yra būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga: teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje (*inter alia* 109 straipsnio 2 dalyje, taip pat 30 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą) garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisės turėti nešališką ginčo arbitrą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1997 m. spalio 1 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2001 m. vasario 12 d., 2001 m. liepos 12 d., 2003 m. kovo 4 d., 2004 m. rugpjūčio

---

1 Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55(1), 57, 61, 63, 64, 69(1), 81 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 119, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125, straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir įstatymo papildymo 53(1), 53(2) straipsniais ir IX skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 81-186.

17 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai). Asmens teisė į teisminę gynybą neatsiejama ir nuo kitų Konstitucijos normų ir principų – lygiateisiškumo, teisės į žalos atlyginimą, teisės į tinkamą teisinį procesą ir kt.²

Teismo ir teisėjų nepriklausomumas gali būti apibūdinamas, kaip valstybėje įtvirtinta garantijų sistema, užtikrinanti savarankišką institucinį teismo funkcionavimą, sudaranti sąlygas teisėjams profesionaliai ir nevaržomai vykdyti teisingumą, apsaugant teismą ir teisėją nuo politinio, ekonominio bei kitokio išorinio spaudimo³. Teismai, būdami savarankiška ir nepriklausoma valstybės valdžia, vykdydami jiems pavestas funkcijas, nėra pavaldūs nei įstatymų leidžiamajai, nei vykdomajai valdžiai, kurioms draudžiama kištis į teismų veiklą⁴. Valdžių padalijimas, taip pat įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios *teisminė kontrolė*, kurią gali atlikti *tik nepriklausomas teismas*, yra svarbūs konstitucionalizmo elementai⁵.

Teismo ir teisėjų nepriklausomumas demokratinėje teisinėje valstybėje yra visos teisinės tvarkos pagrindas⁶ ir paprastai aptariamas atkreipiant dėmesį į jo funkcijų specifiskumą. Europos Tarybos Ministrų komiteto 1994 m. spalio 13 d. rekomendacijoje Nr. R(94) 12 „Dėl teisėjų nepriklausomumo, jų veiklos efektyvumo ir vaidmens“ nurodoma, jog „būtina imtis visų reikalingų priemonių, kad būtų gerbiamas, saugomas ir skatinamas teisėjų nepriklausomumas“⁷.

Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje yra išskiriamos įvairios teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijos: 1) teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumas; 2) teisėjo asmens neliečiamumas; 3) teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos; 4) teisminės valdžios, kaip visavertės valdžios, savivalda; 5) teismų finansinio ir materialinio techninio aprūpinimo garantijos (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1996 m. balandžio 18 d., 1996 m. gruodžio 19 d., 1999 m. vasario 5 d., 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimai, 2000 m. sausio 12 d. sprendimas).

Viena iš teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų yra *teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumas*. Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas suponuoja tik tokį teisėjų įgaliojimų trukmės reguliavimą įstatymu, kad skiriant teisėją

2 Abramavičius, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3(117): 22.

3 Valančius, V. Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos. *Jurisprudencija*. 2000, 17(9): 56.

4 Šinkūnas, H. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje. *Teisė*. 2003, 49: 119.

5 Žr., pvz., Henkin, L. *Elements of Constitutionalism*. Columbia University, Center for the Study of Human Rights, 1992, p. 2–3.

6 Zierlein, K-G. *Die Unabhängigkeit des Richters im Rechtsstaat der Bundesrepublik Deutschland*. In *Beitrag zum Hilfsprogram der Venedig – Kommission des Europarates in Strassburg zur Unterstützung osteuropäischer Staaten beim Aufbau von Demokratie und Rechtsstaat*. Strassburg/Karlsruhe, 13. September 1996, s. 10.

7 Recommendation No. R(94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on the Independence, Efficiency and Role of Judges. In *International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors*. Geneva, Switzerland, 2004, p. 158.

jam būtų žinoma, kokia yra jo įgaliojimų trukmė (iki įstatyme nustatyto laiko arba kol sulauks įstatyme nustatyto pensinio amžiaus)⁸.

Konstitucija nereikalauja, kad teisėjai būtų skiriami tokiam laikui, kol sulauks pensinio amžiaus. Teisėjai nebūtinai turi būti skiriami iki gyvos galvos, nes trumpas jų kaip teisėjų veiklos laikas taip pat gali būti pateisinamas – svarbu, kad vykdomoji valdžia neturėtų galimybių nušalinti teisėjų jų įgaliojimų laikotarpiu⁹. Užtikrinant teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumą Konstitucijos 115 straipsnyje yra nustatyti atvejai, kada teisėjas gali būti atleistas iš pareigų. Konstitucijoje yra įtvirtintas baigtinis teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų sąrašas – šis sąrašas negali būti išplėstas įstatymais ar kitais teisės aktais. Taigi teisėjo įgaliojimų trukmė negali priklausyti nuo jį paskyrusių valstybės valdžios institucijų būsimų sprendimų, grindžiamų laisva nuožiūra. Įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija yra svarbi tuo, kad teisėjas, nepaisant to, kokios politinės jėgos yra valdžioje, išlieka nepriklausomas, jis neturi taikytis prie galimos politinių jėgų kaitos valdžioje. Įstatymų leidėjas, turėdamas diskreciją įstatymais nustatyti teisėjų atleidimo iš pareigų tvarką, reguliuoti kitus santykius, susijusius su teisėjų atleidimu iš pareigų, yra saistomas Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, negali jo pažeisti.¹⁰

Subjektai, turintys įgaliojimus paskirti, paaukštinti, atleisti iš pareigų teisėjus, taip pat perkelti teisėjus (keisti jų darbo vietas), yra nustatyti Konstitucijoje. Pagal Konstitucijos 112 straipsnio 2 dalį Aukščiausiojo Teismo teisėjus, o iš jų – pirmininką skiria ir atleidžia Seimas Respublikos Prezidento teikimu; Apeliacinio teismo teisėjus, o iš jų – pirmininką skiria Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu (112 straipsnio 3 dalis); apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų teisėjus ir pirmininkus skiria, jų darbo vietas keičia Respublikos Prezidentas (112 straipsnio 4 dalis).

Konstitucijoje įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai, susiję su teisėjų paskyrimu ir atleidimu, aiškintini neatsiejamai nuo Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies, kurioje nustatyta, kad dėl teisėjų paskyrimo, paaukštینimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. Pasakytina, kad Konstitucija nepateikia jos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos „specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos“ tikslaus pavadinimo. Nustatyti minėtos institucijos pavadinimą yra įstatymų leidėjo diskrecija. Pagal šiuo metu galiojantį Teismų įstatymą – tai Teisėjų taryba; pagal anksčiau galiojusį Teismų įstatymą tai buvo Teismų taryba.

Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos statusą, jos sudarymo pagrindus ir tvarką lemia šios institucijos konstitucinė paskirtis ir jos konstituciniai įgaliojimai.

8 Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 130–4910.

9 Jočienė, D.; Čilinskas, K. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: Teisės projektų tyrimo centras, 2005, p. 412.

10 Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas, *op. cit.*

Pagal Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalį speciali teisėjų institucija turi patarti Respublikos Prezidentui „dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų“. Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime yra konstatavęs, kad Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija turi konstitucinius įgaliojimus patarti Respublikos Prezidentui *dėl visų teismų teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų*¹¹, išskyrus Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimą ir atleidimą iš pareigų¹².

Pažymėtina, kad iš Respublikos Prezidento ir Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos santykių konstitucinio reguliavimo kyla tai, kad minėtos *specialios teisėjų institucijos patarimas sukelia teisinius padarinius: jei nėra šios specialios teisėjų institucijos patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų*.

Taigi pagal Konstituciją speciali teisėjų institucija ne tik padeda Respublikos Prezidentui formuoti teismus, bet ir yra atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios subjektui, formuojant teisėjų korpusą. Kita vertus, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatyta speciali teisėjų institucija interpretuotina kaip svarbus Teismo – savarankiškos valstybės valdžios – savivaldos elementas¹³. Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos patarimo negalima interpretuoti kaip rekomendacijos Respublikos Prezidentui skirti tam tikrą asmenį teisėju ar jo neskirti, paaukštinti teisėją ar jo nepaaukštinti, perkelti jį ar jo neperkelti, atleisti iš pareigų ar neatleisti. Anaipol, jeigu minėtas patarimas būtų tik rekomendacija, tai Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų ins-

-
- 11 Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies ((1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto Nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006. Nr. 51–1894.
- 12 Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimo“ 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekreto Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R.K. Urbaičių iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005. Nr. 71–2561.
- 13 Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1999. Nr. 109–3192.

titucija neatliktų vienos iš teisminės valdžios atsvarų vykdomajai valdžiai funkcijos, o formuojant teisėjų korpusą vykdomoji valdžia dominuotų teisminės valdžios atžvilgiu, taigi būtų pagrindo teigti, kad yra sudarytos ir tam tikros prielaidos (neužkirstas kelias) pažeisti teisėjo ir teismų nepriklausomumą¹⁴.

Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos patarimo Respublikos Prezidentui teisiniai padariniai priklauso nuo to, ar į šią specialią teisėjų instituciją kreipiamasi dėl teisėjo paskyrimo, ar dėl jo paaukštinimo, ar dėl jo perkėlimo, ar dėl jo atleidimo iš pareigų.

Tais atvejais, kai į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją Respublikos Prezidentas kreipiasi patarimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo ar perkėlimo, o ši speciali teisėjų institucija *pataria asmeni paskirti teisėju*, paaukštinti teisėją ar jį perkelti, toks patarimas Respublikos Prezidento *nesaista*. Tai reiškia, kad Respublikos Prezidentas (*inter alia* jeigu paaiškėja tam tikros tokiam paskyrimui ar perkėlimui reikšmės turinčios aplinkybės) gali to asmens nepaskirti teisėju, gali teisėjo nepaaukštinti ar jo neperkelti (o jeigu skiriamas, paaukštinaamas ar perkeliamas Aukščiausiojo Teismo arba Apeliacinio teismo teisėjas – gali neteikti jo kandidatūros Seimui). Pagal Konstituciją tokiais atvejais Respublikos Prezidentas gali kreiptis į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją patarimo dėl kito asmens paskyrimo teisėju, kito teisėjo paaukštinimo ar perkėlimo.

Kitokie Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos patarimo Respublikos Prezidentui teisiniai padariniai atsiranda tada, kai Respublikos Prezidentas į šią specialią teisėjų instituciją kreipiasi, kad ji *patartų dėl teisėjo paskyrimo*, paaukštinimo ar perkėlimo, o ši arba *expressis verbis pataria* Respublikos Prezidentui to asmens *neskirti teisėju*, nepaaukštinti teisėjo ar jo neperkelti, arba Respublikos Prezidentui atsako, jog nepataria jam to asmens skirti teisėju, paaukštinti teisėjo ar jo perkelti. Pabrėžtina, kad toks „*nepatarimas*“ Respublikos Prezidentui *to asmens skirti teisėju, paaukštinti teisėjo ar jo perkelti*, kad ir kaip jis būtų išreikštas atitinkamame minėtos specialios teisėjų institucijos akte, yra teisiškai tolygus *expressis verbis* suformuluotam patarimui Respublikos Prezidentui atitinkamo asmens neskirti teisėju, nepaaukštinti teisėjo ar jo neperkelti. *Tokiais atvejais Respublikos Prezidentas pagal Konstituciją negali (atitinkamai) to asmens paskirti teisėju, paaukštinti ar perkelti teisėjo (o jeigu skiriamas, paaukštinaamas ar perkeliamas Aukščiausiojo Teismo arba Apeliacinio teismo teisėjas – negali teikti jo kandidatūros Seimui).*

Pažymėtina, jog Konstitucija neleidžia nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad Respublikos Prezidento veiksmus skiriant ar atleidžiant teisėjus galėtų sąlygoti (jie būtų saistomi) *Konstitucijoje nenumatytų institucijų ar pareigūnų sprendimais*. Užtikrinant teisėjo ir teismų nepriklausomumą ypač svarbu aiškiai atriboti teismų veiklą nuo vykdomosios valdžios; teismų veikla nėra ir negali būti laikoma valdymo sritimi, priskirta kuriai nors vykdomosios valdžios institucijai. Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime yra konstatavęs, kad Teismų įstatymo nuostatos, pagal kurias apylinkių,

14 Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, *supra* note 11.

apygardų teismų teisėjus Respublikos Prezidentas galėjo skirti ir atleisti esant ne tik Teismų tarybos patarimui, bet ir *teisingumo ministro teikimui*, prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad „ginčijamuose Įstatymo straipsniuose, jų dalyje įtvirtinus teisingumo ministro teikimą Teisėjų tarybos patarimas netenka Konstitucijoje nustatytos prasmės, nes tokiu atveju Respublikos Prezidento veiksmus sąlygoja ne vien Teisėjų tarybos patarimas, bet ir Konstitucijoje nenumatytas teisingumo ministro teikimas. Tokiu teisiniu reguliavimu pažeidžiama Konstitucijoje nustatyta teisėjų korpuso formavimo tvarka, įsiterpiama į Respublikos Prezidento ir Konstitucijoje numatytos specialios teisėjų institucijos kompetenciją“¹⁵.

Tais atvejais, kai Respublikos Prezidentas kreipiasi į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, kad ši patartų *dėl teisėjo atleidimo iš pareigų, nes pasibaigė to teisėjo įgaliojimų laikas*, minėta speciali teisėjų institucija privalo įsitikinti, ar iš tikrųjų yra nurodyti objektyvaus pobūdžio faktai, ir, jeigu jie yra, privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų. Jeigu Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija nustato, jog minėti objektyvaus pobūdžio faktai iš tikrųjų yra, ji pagal Konstituciją negali nepatarti Respublikos Prezidentui atleisti teisėjo iš pareigų, o Respublikos Prezidentas, gavęs tokį patarimą, privalo atleisti atitinkamą teisėją iš pareigų (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – privalo teikti jį Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – privalo prašyti Seimo pritarimo jį atleisti). Konstatuotina, kad tokiais atvejais pagal Konstituciją tą teisėją atleisti yra *privaloma*.

Kartu Konstitucija iš esmės neužkerta kelio tokiam įstatymu nustatomam teisiniam reguliavimui, kai *teisėjas, nors pasibaigė jo įgaliojimų laikas, dar kurį laiką gali eiti šias pareigas tol, kol bus baigtos nagrinėti tam tikros bylos (jose bus priimti baigiamieji sprendimai), kurios nebuvo baigtos nagrinėti tuo metu (tą dieną), kai pasibaigė to teisėjo įgaliojimų laikas*. Toks išimtinis teisinis reguliavimas būtų konstituciškai pateisinamas dėl to, kad priešingu atveju, t. y. nenustačius tokio teisinio reguliavimo, sulėtėtų atitinkamų bylų sprendimas – teisingumo vykdymas ir taip galėtų būti sudarytos prielaidos pakenkti asmenų teisėms ir teisėtiems interesams, pažeistos tam tikros konstitucinės vertybės. Kiekvienu atveju dėl tokio, tik išimtiniais atvejais leistino teisėjo įgaliojimų pratęsimo turi būti išleistas atitinkamas teisės aktas – Respublikos Prezidento dekretas arba (jeigu pratęsimi Aukščiausiojo Teismo teisėjo įgaliojimai) Seimo nutarimas. Kiekvienu tokiu atveju būtinas Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos patarimas dėl įgaliojimų pratęsimo (o jeigu pratęsimi Apeliacinio teismo teisėjo įgaliojimai – ir Seimo pritarimas); toks minėtos specialios teisėjų institucijos patarimas pratęsti teisėjo įgaliojimus kartu reiškia ir jos patarimą atleisti teisėją, kai tik įvyks atitinkamas teisinis faktas – bus baigtos nagrinėti atitinkamos bylos; taigi minėtos specialios teisėjų institucijos patarimas pratęsti įgaliojimus reiškia ir tai, kad teisėjo įgaliojimai turi būti nustatyta tvarka nutraukti, kai tik įvyksta atitinkamas teisinis faktas, su kuriuo siejamas teisėjo įgaliojimų pratęsimas, – baigiamos nagrinėti atitinkamos bylos. Įvykus šiam teisiniui faktui, su kuriuo sieja-

15 Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas, *supra* note 13.

mas teisėjo įgaliojimų pratęsimas, dėl teisėjo atleidimo pasibaigus įgaliojimų laikui arba sulaukus įstatyme nustatyto pensinio amžiaus į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją Respublikos Prezidentui dar kartą kreiptis nebereikia (nes atitinkamas patarimas jau yra gautas).

Iš Konstitucijos kylantis *negalimumas Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų* (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – negalimumas teikti jo Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – negalimumas prašyti Seimo pritarimo jį atleisti) *be Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos patarimo yra labai svarbi teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantija*, viena iš priemonių, padedančių visų be išimties bendrosios kompetencijos teismų (taip pat visų be išimties pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų) teisėjams apsisaugoti nuo valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų, kitų asmenų kišimosi į teisėjo ar teismo veiklą, kurį *expressis verbis* draudžia (ir už kurį numatyti atsakomybę įstatymų leidėją įpareigoja) Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalis.

Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija formuojant teisėjų korpusą yra *atsvara* Respublikos Prezidentui – politinei valstybės valdžios institucijai¹⁶. Tai suponuoja, kad šios specialios teisėjų institucijos veikla turi būti skaidri, idant nei teismų sistemai, nei Respublikos Prezidentui, nei visuomenei nekiltų pagrįstų abejonių dėl formuojamo teisėjų korpuso, nes tuomet apskritai mažėtų žmonių pasitikėjimas teise, valstybės teisine sistema. Todėl minėtos specialios teisėjų institucijos *patarimai Respublikos Prezidentui turi būti racionaliai argumentuoti*, motyvai, dėl kurių patariama tam tikrą asmenį skirti teisėju, paaukštinti, perkelti, atleisti iš pareigų teisėją arba patariama to asmens neskirti teisėju, nepaaukštinti, neperkelti, neatleisti iš pareigų teisėjo (o jeigu yra skiriamas, paaukštinamas, perkeliamas ar atleidžiamas iš pareigų Aukščiausiojo Teismo arba Apeliacinio teismo teisėjas – patariama teikti jo kandidatūrą Seimui arba jos neteikti), turi būti aiškiai išdėstyti. Taigi, prieš patardama Respublikos Prezidentui dėl kurio nors bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto teismo teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo, atleidimo iš pareigų, minėta speciali *teisėjų institucija turi pareigą išsiaiškinti ir įvertinti visas turinčias reikšmės aplinkybes, inter alia* tai, ar siūlomas skirti teisėju asmuo, siūlomas perkelti ar paaukštinti teisėjas atitinka teisėjui (taip pat tos teismų sistemos bei tos grandies teismo teisėjui) keliamus reikalavimus, ar jis turi atitinkamam darbui būtiną kvalifikaciją, ar jis yra nepriklaištingos reputacijos,

16 Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime yra konstatavęs, kad „stabdžiai ir atsvaros, kuriuos teisminė valdžia (jos institucijos) ir kitos valstybės valdžios (jų institucijos) turi viena kitos atžvilgiu, negali būti traktuojami kaip atitinkamų valdžių priešpriešos mechanizmai, todėl būtų neteisinga, konstituciškai nepagrįsta aiškinti esą minėtos specialios teisėjų institucijos konstitucinė paskirtis tėra būti atsvara Respublikos Prezidentui formuojant teisėjų korpusą, nes jį formuojant (ypač paisant konstituciškai pagrįsto ir Konstitucijos ginamo visuomenės intereso, kad teisėjų korpusas būtų formuojamas sąžiningai ir skaidriai, kad asmenys teisėjo darbui būtų parenkami vien pagal jų profesinį pasirėngimą ir tokias asmenines savybes, kitas aplinkybes, kurios lemia jų tinkamumą ar netinkamumą šiai veiklai (teisėjo pareigoms tam tikrame teisme) yra būtina ir Respublikos Prezidento bei šios specialios teisėjų institucijos partnerystė, bendradarbiavimas“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-1894.

ar nėra kitų aplinkybių, dėl kurių asmuo negali būti skiriamas teisėju, paaukštinamas, perkeliamas (arba skiriamas būtent Respublikos Prezidento nurodyto teismo teisėju, paaukštinamas paskiriant būtent į tą teismą, perkeliamas būtent į tą teismą). Pažymėtina, kad jokie minėtos *specialios teisėjų institucijos patarimai (ar kiti sprendimai) negali būti grindžiami prielaidomis, subjektyviomis minėtos specialios teisėjų institucijos narių nuostatomis ar nuomonėmis, juos būtina pagrįsti vien nustatytais (išsiaiškintais) faktais*, įvertinus atitinkamų asmenų profesinį pasirengimą ir tokias asmenines savybes, kitas aplinkybes, kurios lemia jų tinkamumą ar netinkamumą atitinkamoms pareigoms (ar teisėjo darbui apskritai).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad, prieš kreipdamasis patarimo į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, *Respublikos Prezidentas turi pasinaudoti įstatymų nustatytais galimybėmis (antai, pareikalauti iš atitinkamų valstybės institucijų (pareigūnų) informacijos) ir išsiaiškinti bei įvertinti visas turinčias reikšmės aplinkybes, inter alia* tai, ar siūlomas skirti teisėju asmuo, siūlomas perkelti ar paaukštinti teisėjas atitinka teisėjui (taip pat tos teismų sistemos ir tos grandies teismo teisėjui) keliamus reikalavimus, ar jis turi atitinkamam darbui būtiną kvalifikaciją, ar jis yra nepriekaištingos reputacijos, ar nėra kitų aplinkybių, dėl kurių asmuo negali būti skiriamas teisėju, paaukštinamas¹⁷. Kartu Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad „tai neatleidžia minėtos specialios teisėjų institucijos nuo pareigos išsiaiškinti bei įvertinti visas turinčias reikšmės aplinkybes“ ir kad „atsakomybė už atitinkamą patarimą Respublikos Prezidentui tenka būtent minėtai specialiai teisėjų institucijai, į kurią Respublikos Prezidentas kaip tik ir kreipėsi atitinkamo patarimo“. Specialios teisėjų institucijos sprendimai, kuriais Respublikos Prezidentui patariama dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, *gali būti skundžiami teismui*.

Pasakytina, kad konstitucinėje jurisprudencijoje *nėra atskleista*, kokios teisinės pasekmės kyla Respublikos Prezidentui, jeigu jis nepasinaudoja įstatymų nustatytais galimybėmis išsiaiškinti, ar siūlomas skirti teisėju asmuo, siūlomas perkelti ar paaukštinti teisėjas atitinka teisėjui (taip pat tos teismų sistemos ir tos grandies teismo teisėjui) keliamus reikalavimus, ar jis turi atitinkamam darbui būtiną kvalifikaciją, ar jis yra nepriekaištingos reputacijos, ar nėra kitų aplinkybių, dėl kurių asmuo negali būti skiriamas teisėju ar paaukštinamas. Manytina, kad jeigu Respublikos Prezidentas, turėdamas pagrįstos informacijos, kad asmuo neatitinka teisėjui (taip pat atitinkamos grandies teismo teisėjui) keliamų reikalavimų vis dėlto paskiria tokį asmeniu teisėju (atitinkamos grandies teismo teisėju), galėtų būti keliamas klausimas, ar Respublikos Prezidentas nepiktnaudžiauja jam Konstitucijos suteiktais įgaliojimais. Bet ar tokį patį klausimą galima kelti ir tada, kai Respublikos Prezidentas, *pats neišsiaiškinęs*, ar asmuo, kuris pirmą kartą apylinkės teismo teisėju buvo paskirtas penkeriems metams, yra tinkamas toliau eiti teisėjo pareigas, *priima sprendimą neskirti tokio asmens teisėju iki 65 metų*? Kitaip tariant, ar tai, kad atsakomybė už patarimą Respublikos Prezidentui *neskirti* asmenį teisėju iki 65 metų tenka Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytai specialiai įstatymo numatyta teisėjų institucijai, reiškia, kad Respublikos Prezidentas visiškai neatsako už

17 Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, *supra* note 11.

savo sprendimą neskirti minėto asmens teisėju iki nurodyto laiko? Jeigu taip, tai kaip tai dera su konstituciniu atsakingo valdymo principu, kurio Respublikos Prezidentas negali nepaisyti vykdydamas jam Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus?

Konstitucijos 115 straipsnyje yra įtvirtinta, kad teisėjas gali būti atleistas iš pareigų *įstatymo nustatyta tvarka*. Taigi, pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi tam tikrą diskreciją nustatyti teisėjų atleidimo iš pareigų tvarką. Tačiau nustatydamas šią tvarką įstatymų leidėjas negali *inter alia* paneigti ar suvaržyti Konstitucijoje įtvirtintų Respublikos Prezidento, Seimo, taip pat Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų institucijos konstitucinių įgaliojimų. Konstitucijos 115 straipsnio nuostata, kad teisėjas gali būti atleistas iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka, reiškia ir tai, kad įstatyme nustatytos teisėjų atleidimo iš pareigų tvarkos privalo laikytis visi subjektai, kurie pagal Konstituciją ir įstatymą turi įgaliojimus spręsti teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus arba įstatyme nustatytais būdais turi įgaliojimus dalyvauti sprendžiant teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus.

Konstitucinėje jurisprudencijoje yra atskleista nemažai labai svarbių konstitucinės nuostatos „*teisėjas atleidžiamas iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka*“ sampratos elementų. Tačiau kai kurie šios nuostatos turinio aspektai konstitucinėje jurisprudencijoje dar *mažai nagrinėti*. Vienas iš jų yra toks: ar minėta konstitucinė nuostata apima tik tą tvarką, kuri nustatyta įstatymu, ar ji apima ir tvarką, kurią nustato ne įstatymų leidėjas, bet teismų savivaldos institucijos? Minėta, kad *teisminės valdžios savivalda* yra viena iš teismų nepriklausomumo konstitucinių garantijų. Teismų įstatyme gali būti nustatytos įvairios teismų savivaldos institucijos, jų įgaliojimai, taip pat ir įgaliojimai *nustatyti teisėjų veiklos vertinimo tvarką*, t. y. nustatyti tam tikrą procedūrą, kurios laikantis iš anksto ir pagal aiškiai nustatytus kriterijus yra gaunama ir įvertinama informacija apie teisėjų darbo kokybę, jų elgesį. Ši informacija teikiama *inter alia* Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytai specialiai įstatymo numatyta teisėjų institucijai, kad ji Respublikos Prezidento prašymu prireikus galėtų priimti sprendimą dėl atitinkamo patarimo Respublikos Prezidentui. Ypač svarbu objektyviai, reikliai ir teisingai vertinti teisėjų, kurie pirmą kartą buvo paskirti apylinkių teismų teisėjais penkeriems metams, profesinę veiklą ir elgesį, nes tai leidžia nustatyti, ar asmuo per nurodytą laikotarpį tinkamai atliko teisėjo pareigas, ar jo elgesys buvo nepriekaištingas, taigi, ar jis yra tinkamas toliau dirbti teisėju (ar jis gali būti paskirtas teisėju iki 65 metų). Konstitucinėje jurisprudencijoje *nėra atskleista*, ar konstitucinė nuostata „*teisėjas atleidžiamas iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka*“ suponuoja ir tai, kad jeigu atitinkama teismų savivaldos institucija yra nustačiusi teisėjų veiklos vertinimo tvarką ir jeigu minėtoje tvarkoje numatyta, kad, baigiantis teisėjo penkerių metų kadencijai, jo veikla turi būti įvertinta, – ar neatlikus nurodytos procedūros ar neobjektyviai ir neteisingai įvertinus teisėjo veiklą yra pažeista įstatymo nustatyta teisėjo atleidimo iš pareigų tvarka? Nėra atskleista ir tai, ar „įstatymo nustatyta teisėjo atleidimo iš pareigų tvarka“ yra pažeista tada, kai teismas konstatuoja, kad Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų institucijos patarimas Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų pasibaigus jo penkerių metų kadencijai yra neteisėtas ir nepagrįstas. Kitaip tariant, ar konstitucinė nuostata „*teisėjas atleidžiamas iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka*“ apima ne tik tai, kad Respublikos Prezidentas prieš priimdamas sprendimą, ar skirti asmenį teisėju iki 65 metų, ar jį atleisti iš

teisėjo pareigų, turi būti gavęs Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų institucijos patarimą, bet ir tai, kad teisėjo veikla prieš tai turėjo būti įvertinta, kad ji turėjo būti įvertinta paisant nustatytos procedūros, kad vertinimas turėjo būti objektyvus ir teisingas, kad Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų institucijos patarimas Respublikos Prezidentui turėjo būti teisėtas ir pagrįstas?

Dėl asmens atleidimo iš teisėjo pareigų Respublikos Prezidentas išleidžia atitinkamą dekretą. Konstitucinis Teismas 2007 m. gruodžio 20 d. nutarime yra konstatavęs, kad „jeigu pagal įstatymus kurių nors teismų teisėjai pirmą kartą yra skiriami tam tikram laikotarpiui (reikalingam jo tinkamumui teisėjo darbui įrodyti), <...> *Respublikos Prezidentas neturi absoliučios diskrecijos spręsti*, ar asmuo, kurio teisėjo įgaliojimų laikas (reikalingas jo tinkamumui teisėjo darbui įrodyti) pasibaigė, turi būti vėl skiriamas teisėju (žinoma, jeigu jis to pageidauja), ar turi būti atleistas iš pareigų pasibaigus įgaliojimų laikui. *Priimdamas atitinkamą sprendimą Respublikos Prezidentas yra saistomas Konstitucijos, inter alia joje įtvirtintų atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos principų*“¹⁸.

Konstitucinėje jurisprudencijoje nėra atskleista, *kokį teisėtą lūkestį turi asmuo*, kuris pirmą kartą buvo paskirtas apylinkės teismo teisėju penkeriems metams. Konstitucinis Teismas yra tyręs įstatymu nustatyto teisinio reguliavimo, kurio sudedamoji dalis buvo nuostata, kad apylinkių teismų teisėjai pirmą kartą skiriami penkeriems metams, atitiktį Konstitucijai, ir yra konstatavęs, kad „šis terminas aiškintinas kaip teisėjo „įgaliojimų laikas“, kuriam pasibaigus, jeigu asmuo savo darbu ir elgesiu įrodė esąs tinkamas teisėjo darbui, *sprendžiamas teisėjo paskyrimo įstatyme nustatytam ilgesniam įgaliojimų laikui klausimas*“¹⁹. Formuluoatė „sprendžiamas teisėjo paskyrimo įstatyme nustatytam ilgesniam įgaliojimų laikui klausimas“, mūsų nuomone, negali būti aiškinama kaip reiškianti, kad Respublikos Prezidentas privalo paskirti asmenį teisėju iki 65 metų. Ši formuluoatė Respublikos Prezidentui palieka pasirinkimo laisvę: Respublikos Prezidentas *turi teisę spręsti, ar paskirti asmenį teisėju iki 65 metų, ar jo nepaskirti*. Būtent tokia šios nuostatos interpretacija pateikta Konstitucinio Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. sprendime, kuriame konstatuota, jog „*pasibaigus apylinkės teismo teisėjo penkerių metų įgaliojimų laikui, Respublikos Prezidentas tokį asmenį gali, bet neprivalo skirti apylinkės teismo teisėju iki jam sukaks 65 metai; net ir tuo atveju, kai Teismų taryba pataria skirti teisėją toliau eiti pareigas iki jam sukaks 65 metai*. Minėtu atveju apylinkės teismo teisėjo atleidimas ar paskyrimas iki jam sukaks 65 metai, pasibaigus jo penkerių metų įgaliojimų laikui, yra Respublikos Prezidento diskrecija, kurią įgyvendindamas Respublikos Prezidentas vadovaujasi ne tik asmens noru toliau eiti teisėjo

18 Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 45 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 52 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 4 punktu nutraukimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 136-5529.

19 Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas, supra note 13.

pareigas, bet ir viešuoju interesu, kad teisėjais būtų skiriami tik tinkamų dalykinių ir asmeninių savybių turintys asmenys²⁰.

Konstitucinėje jurisprudencijoje nėra atskleista, koks yra *minėto atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos principo ir Respublikos Prezidento konstitucinės teisės spręsti, ar paskirti asmenį teisėju iki 65 metų, santykis*. Atsakingo valdymo²¹, teisėtų lūkesčių apsaugos principai, viena vertus, suponuoja tai, kad Respublikos Prezidentas gali neskirti asmens teisėju iki 65 metų tik tuo atveju, jeigu tikrai yra pagrindas abejoti, kad asmuo dėl nepakankamos profesinės kvalifikacijos ar kitų aplinkybių, įskaitant jo nederamą elgesį ir kitas savybes, nėra tinkamas tolesniam teisėjo darbui. Kita vertus, Respublikos Prezidento abejonės dėl to, ar asmuo gali toliau eiti teisėjo pareigas (t. y. ar jis gali būti paskirtas teisėju iki 65 metų), gali būti labai įvairios, jos neprivalo būti išreikštos raštu ar koku nors kitu būdu, jų buvimas neprivaloma įrodinėti. Respublikos Prezidentas gali turėti įvairios informacijos apie teisėjo profesinę veiklą, jo asmenines savybes ir pan., ir jeigu Respublikos Prezidentui kilo bent mažiausia abejonė dėl asmens tinkamumo tolesniam teisėjo darbui, Respublikos Prezidentas turi teisę jo neskirti teisėju iki 65 metų. Kitaip tariant, Respublikos Prezidentas gali manyti, kad asmuo nėra tinkamas toliau eiti teisėjo pareigas ir gali jo neskirti teisėju iki 65 metų. Teisėjų tarybos patarimas paskirti asmenį teisėju iki 65 metų nesaisto Respublikos Prezidento – pagal Konstituciją, kaip minėta, Respublikos Prezidentas turi teisę asmens neskirti teisėju net ir tuo atveju, kai Teisėjų taryba pataria paskirti asmenį teisėju. *Konstitucija nenumato, kad Respublikos Prezidentas turėtų pareigą kokiai nors valstybės institucijai, įskaitant teismus, pateikti įrodymus, pagrindžiančius jo abejones, dėl kurių asmuo nebuvo paskirtas teisėju iki 65 metų*. Nebent Respublikos Prezidentui būtų pradėtas apkaltos procesas už piktnaudžiavimą savo įgaliojimais (antai jeigu nagrinėtume tokią grynai hipotetinę situaciją: pvz., apkaltos procesas būtų pradėtas dėl to, kad Respublikos Prezidentas kišosi į konkrečios bylos nagrinėjimą teisme ir neskyrė asmens teisėju iki 65 metų tik todėl, kad jis nepakluso nurodymams, kaip reikėtų išspręsti bylą). Pagal Konstituciją spęsti, ar paskirti asmenį apylinkės teismo teisėju, taip pat ir tokio teismo teisėju, kol jam sukaks 65 metai, ar jo nepaskirti, yra Respublikos Prezidento teisė. (Čia turime padaryti išlygą, kad jeigu Teisėjų taryba *nepataria* skirti asmens teisėju, Respublikos Prezidentas negali tokio asmens paskirti teisėju.) Atsakomybė už asmens paskyrimą teisėju taip pat tenka Respublikos Prezidentui. Tai, kad sprenddamas, ar paskirti asmenį teisėju, Respublikos Prezidentas buvo gavęs atitinkamą Teisėjų tarybos patarimą, nereiškia, kad Respublikos Prezidentas neatsako už savo sprendimą paskirti asmenį teisėju, taip pat ir kol jam sukaks 65 metai. Visa tai leidžia teigti, kad, nors Respublikos Prezidentas sprenddamas, ar asmuo, pirmą kartą paskirtas apylinkės teismo teisėju penkeriems metams, kurio teisėjo

20 Konstitucinio Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. sprendimas „Dėl pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretas Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo iš pareigų“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 44 straipsnio 1 daliai, 51 straipsnio 1 daliai, 52 straipsnio 4 punktui, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio daliai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 139-6120.

21 Šis principas teisės mokslinėje literatūroje apibūdinamas kaip „atsidavęs, visas išrinktojo pastangas apiman-tis, tik visuomenės ir valstybės interesams tenkinti skirtas valdymas“. Žr., pvz., Rauličkytė, A. Atsakingo valdymo principas ir jo įgyvendinimas. *Politologija*. 2006, 1(41): 125.

įgaliojimų laikas pasibaigė, turi būti vėl skiriamas teisėju iki 65 metų, ar turi būti atleistas iš pareigų pasibaigus penkerių metų įgaliojimų laikui, yra „saistomas Konstitucijos, *inter alia* joje įtvirtintų atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos principų“, būtų labai sunku įrodyti, kad *Respublikos Prezidentas, atsisakydamas skirti asmenį teisėju iki 65 metų, nesivadovavo minėtu atsakingo valdymo principu. Jeigu Respublikos Prezidentui būtų uždėta pareiga pateikti įrodymus, pagrindžiančius jo abejones, dėl kurių asmuo nebuvo paskirtas teisėju iki 65 metų, tai galėtų nepagrįstai suvaržyti ar net paneigti Respublikos Prezidento konstitucinius įgaliojimus skirti teisėjus.*

Manytina, kad asmuo, kuris buvo pirmą kartą paskirtas į apylinkės teismo teisėjo pareigas penkeriems metams, *neturi garantijos, kad pasibaigus nurodytam įgaliojimų laikui jis bus paskirtas į teisėjo pareigas iki 65 metų.* Tokios garantijos neturi net ir tas teisėjas, kuris teisingai nagrinėjo bylas, kurio elgesys buvo nepriekaištingas ir kuris per minėtą penkerių metų laikotarpį įrodė, kad jis visiškai tinkamas toliau eiti teisėjo pareigas. Nei Konstitucija, nei įstatymai tokios garantijos teisėjui nenumato. Taigi, Konstitucijoje ir įstatymuose nėra įtvirtinta asmens, kuris buvo pirmą kartą paskirtas į apylinkės teismo teisėjo pareigas penkeriems metams, teisė būti paskirtam į teisėjo pareigas iki 65 metų; *toks asmuo negali reikalauti būti paskirtas teisėju iki 65 metų.* Toks asmuo gali tik *tikėtis*, kad, jeigu jis tinkamai vykdys teisėjo pareigas ir elgsis nepriekaištingai, pasibaigus penkerių metų laikotarpiui *jis gali būti paskirtas teisėju, kol jam sukaks 65 metai. Bet gali būti ir nepaskirtas.* Net tuo atveju, jeigu Teisėjų taryba patars Respublikos Prezidentui paskirti asmenį teisėju iki 65 metų. Vargu ar galima teigti, kad atsakingo valdymo principas būtų pažeistas, jeigu Respublikos Prezidentas tik dėl jam, kaip valstybės vadovui, žinomų aplinkybių ar dėl jam kilusių abejonių – jos, beje, gali būti labai įvairios – neskirtų nurodyto asmens teisėju iki 65 metų. Gal toks *neskyrimas*, kai Respublikos Prezidentui kyla nors mažiausia abejonė dėl asmens tinkamumo tolesniam teisėjo darbui, – *beje, neaiškinant ir nesiaiškinant dėl abejonių ir dėl neskyrimo* – kaip tik ir yra *atsakingas valdymas*? Manytina, kad priešingas Konstitucijos nuostatų aiškinimas – neva teisėjas, kuris per minėtą penkerių metų laikotarpį įrodė, kad jis visiškai tinkamas toliau eiti teisėjo pareigas, *turi teisę (gali reikalauti) būti paskirtas teisėju iki 65 metų, – paneigtų Respublikos Prezidento konstitucinius įgaliojimus skiriant teisėjus.* Juk konstatavimas esą nurodytu atveju teisėjas pagal Konstituciją *turi teisę (gali reikalauti) būti paskirtas teisėju iki 65 metų* reikštų ne ką kita, o tai, jog tokio teisėjo paskyrimo teisėju iki 65 metų klausimą iš esmės sprendžia ne Respublikos Prezidentas, kaip tai numatyta Konstitucijoje, o Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali teisėjų institucija (t. y. Teisėjų taryba) bei teismai – Respublikos Prezidentui beliktų tik įvykdyti tai, ką jie nutarė dėl teisėjo paskyrimo. Konstitucija, mūsų nuomone, tokios situacijos nenumato.

Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą“. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, jog asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama neatsižvelgiant į jo teisinį statusą, kad asmens pažeistos teisės, *inter alia* įgytosios teisės, ir teisėti interesai turi būti ginami neatsižvelgiant į tai, ar jie tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje. Konstitucinėje jurisprudencijoje konstatuota ir tai, kad asmens teisės turi

būti ne formaliai, o realiai ir veiksmingai ginamos tiek nuo privačių asmenų, tiek nuo valdžios institucijų ar pareigūnų neteisėtų veiksmų. Įstatymų leidejas pagal Konstituciją negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmuo, nepaisant jo teisinio statuso, dėl savo pažeistų teisių negalėtų kreiptis į teismą ar ši jo teisė būtų suvaržyta. Taigi pagal Konstituciją teisėjas, kaip ir kiekvienas kitas asmuo, manantis, kad buvo nepagrįstai, neteisėtai atleistas iš pareigų, turi teisę dėl savo pažeistos teisės gynimo kreiptis į teismą. Ši jo teisė yra absoliuti, jos negalima apriboti arba paneigti²².

Ar Respublikos Prezidento dekretas dėl asmens atleidimo iš pareigų neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams, sprendžia Konstitucinis Teismas (Konstitucijos 105 str. 2 d. 1 p.). Konstitucija nenumato individualaus skundo, taigi ir teisėjas, manantis, kad Respublikos Prezidentas neteisėtai atleido jį iš pareigų, neturi teisės pats tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą ir ginčyti Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Konstitucijai ir įstatymams. Pagal šiuo metu esantį teisinį reguliavimą toks asmuo dėl savo pažeistos teisės gynimo gali kreiptis į bendrosios kompetencijos teismus. Konstitucijoje nustatyta, kad nagrinėdamas bylą teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai (110 str. 1 d.). Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas apima ir teisės aktų hierarchiją – žemesnės galios teisės aktas negali prieštarauti aukštesnės galios teisės aktui. Respublikos Prezidento dekretas yra poįstatyminis teisės aktas, vadinasi, jis negali prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir konstituciniams įstatymams bei įstatymams. Taigi, tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad Respublikos Prezidento dekretas dėl teisėjo atleidimo iš pareigų prieštarauja Konstitucijai, konstituciniam įstatymui ar įstatymui, teisėjas sustabdo bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spresti, ar šis dekretas atitinka Konstituciją, konstitucinį įstatymą ar įstatymą.

Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime konstatavo, kad „jeigu Konstitucijoje ar įstatymuose yra numatyti atitinkami reikalavimai, kurių turi būti laikomasi (kurie turi būti įvykdyti) leidžiant atitinkamą Respublikos Prezidento aktą, Konstitucinis Teismas, spręsdamas, ar Respublikos Prezidento aktas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams, turi tirti ir tai, ar tokių reikalavimų buvo laikomasi (ar jie buvo įvykdyti), nes nenustačius šių faktinių aplinkybių būtų neįmanoma iširti ir Respublikos Prezidento akto atitikties Konstitucijai ir įstatymams“²³. Nuostata, jog Konstitucinis Teismas „turi tirti ir faktines aplinkybes“, neturėtų būti interpretuojama kaip reiškianti, kad visais atvejais, kai Konstitucijoje ar įstatymuose yra numatyti atitinkami reikalavimai, kurių turi būti laikomasi (kurie turi būti įvykdyti) leidžiant atitinkamą Respublikos Prezidento dekretą, Konstitucinis Teismas neva turi pareigą tirti ir tai, ar tokių reikalavimų buvo laikomasi (ar jie buvo įvykdyti). Nuostata, jog Konstitucinis teismas „turi tirti ir faktines aplinkybes“ aiškintina ne vien pažodžiui. Konstitucinės justicijos bylos yra labai skirtingos, jų nagrinėjimas parodė, kad, sprendžiant, ar Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams, toli gražu ne visada yra būtina

22 Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas, *supra* note 8.

23 Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 124-5643.

tirti ir tai, ar išleidžiant Respublikos Prezidento dekretą buvo laikomasi įstatymuose nustatytų reikalavimų (ar jie buvo įvykdyti). Ginčijamų Respublikos Prezidento dekretų konstitucingumas dažnai gali būti išspręstas ir be tokio tyrimo. Todėl 2006 m. gruodžio 15 d. nutarime Konstitucinis Teismas truputį pakoregavo minėtą nuostatą, konstatuodamas, kad „Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą nagrinėdamas konstitucinės justicijos bylą, turi įgaliojimus prireikus tirti bylos sprendimui reikšmės turinčias faktines aplinkybes²⁴. Ar faktinės aplinkybės yra tokios, kad jų neištyrus neįmanoma nustatyti, ar Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams, – tai Konstitucinis Teismas sprendžia, atsižvelgdamas į visą nagrinėjamos bylos kontekstą. Kai kuriose konstitucinės justicijos bylose „teisės tyrimas neišvengiamai persipina su faktų tyrimu²⁵; Konstitucinis Teismas nagrinėja faktus tuo atveju, kai tai „yra būtina jo jurisdikcijai įgyvendinti“²⁶. Kita vertus, *Konstitucinis Teismas, mūsų nuomone, turėtų susilaikyti (turėtų vengti) nustatinėti ir vertinti faktines aplinkybes, jeigu tai yra priskirta kitų teismų ar kitų valstybės institucijų įgaliojimams, nebent Konstituciniam Teismui to nepadarius nebūtų įmanomą ištirti teisės akto atitikties Konstitucijai.*

2. Teisėjo atleidimo iš pareigų byla: kai kurios pastabos teismų sprendimų paraštėse

Prieš aptardami kai kuriuos teismų sprendimus, priimtus teisėjos atleidimo iš pareigų byloje, trumpai pristatykime šios bylos esmę.

Respublikos Prezidentas 2000 m. kovo 7 d. dekretu paskyrė S. P. apylinkės teismo teisėja penkeriems metams. Tuo metu galiojusio Teismų įstatymo (1994 m. gegužės 31 d. redakcija) 36 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad apylinkių teismų teisėjai pirmą kartą skiriami penkeriems metams, ir kad „pasibaigus šiam laikui, teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai apylinkių teismų teisėjai be egzaminų skiriami iki 65 metų amžiaus“²⁷. Pasibaigus teisėjos penkerių metų kadencijai, Respublikos Prezidentas 2005 m. kovo 3 d. išleido dekretą „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“, kuriuo atleido S. P. iš šių pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui²⁸. Dekretą, kuriuo S. P.

24 Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 15 d. sprendimas „Dėl pareiškėjo prašymo priėmimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 138-5274.

25 Kūris, E. Teisės ir faktų persipynimas konstitucinės justicijos bylose. *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje. Tarptautinė konferencija. 2005 m. birželio 30–liepos 1 d.* Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2005, p. 41.

26 Brailys, A. Ryšys tarp teisės ir faktų teismų praktikoje bei teisės ir faktų tyrimo ribos vykdant konstitucinę kontrolę. *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje. Tarptautinė konferencija. 2005 m. birželio 30–liepos 1 d.* Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2005, p. 27.

27 Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime konstatavo, kad Teismų įstatymo 36 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatytas teisingumo ministro teikimas skirti teisėją pasibaigus penkerių metų kadencijai, prieštarauja Konstitucijai. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 109-3192.

28 Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretas Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo iš pareigų pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 115 straipsnio 2 punktą, pasibaigus įgaliojimų laikui“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 31-984.

buvo atleista iš teisėjos pareigų Respublikos Prezidentas išleido atsižvelgdamas į Teismų tarybos patarimą – Teismų taryba 2005 m. vasario 18 d. nutarimu „Dėl patarimo Respublikos Prezidentui atleisti apylinkės teismo teisėją“ patarė Respublikos Prezidentui atleisti <...> apylinkės teismo teisėją S. P. atleisti iš pareigų. Savo patarimą Respublikos Prezidentui Teismų tarybą motyvavo tuo, kad Periodinio teisėjų veiklos vertinimo komisija, įvertinusi šios teisėjos veiklą, konstatavo, kad jos elgesys neatitinka Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų.

Atleista iš teisėjos pareigų S. P. kreipėsi į *Panevėžio apygardos teismą*, prašydama pripažinti Teismų tarybos nutarimą patarti Respublikos Prezidentui atleisti ją iš teisėjos pareigų neteisėtai; S. P. taip pat prašė panaikinti Periodinio teisėjų veiklos vertinimo komisijos išvadas, kuriomis rėmėsi Teismų taryba. Panevėžio apygardos teismas 2005 m. lapkričio 18 d. sprendimu S. P. ieškinį atmetė. Tuomet S. P. *apeliaciniu skundu kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą* ir prašė panaikinti Panevėžio apygardos teismo 2005 m. lapkričio 18 d. sprendimą. Ieškovė Lietuvos apeliacinio teismo prašė *inter alia* pripažinti neteisėtai ir negaliojančiu Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretą dėl jos atleidimo iš Ukmergės rajono apylinkės teismo teisėjos pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui.

Lietuvos apeliacinis teismas, suabejojęs, ar Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretas, kuriuo S. P. buvo atleista iš teisėjos pareigų, neprieštaruja Konstitucijai ir Teismų įstatymui, sustabdė bylos nagrinėjimą ir 2006 m. kovo 29 d. nutartimi kreipėsi į Konstitucinį Teismą prašydamas ištirti nurodyto dekreto konstitucingumą²⁹.

Ši Lietuvos apeliacinio teismo nutartis įdomi tuo, kad joje Lietuvos apeliacinis teismas *netyrė* S. P. *atleidimo iš teisėjos pareigų faktinių aplinkybių*. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje, kuria jis kreipėsi į Konstitucinį Teismą, konstatuojama, jog „nagrinėjant Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretą „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“, kuriuo ieškovė S. P. buvo atleista iš <...> apylinkės teismo teisėjos pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui, teisėtumo ir pagrįstumo klausimą „<...> turi būti vertinama ir pasisakoma dėl faktinių aplinkybių, sąlygojusiu sprendimo dėl teisėjos atleidimo priėmimą“. Tačiau užuot pats ištyręs teisėjos atleidimo iš pareigų faktines aplinkybes, Lietuvos apeliacinis teismas padarė išvadą, kad „Konstitucinis Teismas, pagal Konstitucijos 102 straipsnį, 105 straipsnio 2 dalies 1 punktą būdamas kompetentingas spręsti Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretą atitikimo Konstitucijos ir Teismų įstatymo nuostatomis klausimą, turi įgaliojimus tirti, ar leidžiant Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretą buvo laikomasi reikalavimų, kurie pagal įstatymus turi būti įvykdyti leidžiant šį aktą, tai yra, ar nebuvo pažeista visa anksčiau šios teismo nutarties motyvuojamojoje dalyje išdėstyta teisėjo skyrimo iki jam sukaks 65 metai procedūra“.

Konstitucinis Teismas 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimu³⁰ konstatavo, kad Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretas „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“,

29 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-140/2006.

30 Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretą Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 45 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 daliai, taip pat

kuriuo S. P. buvo atleista iš apylinkės teismo teisėjos pareigų, neprieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymo 45 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 daliai.

Pažymėtina, kad priimdamas minėtą nutarimą *Konstitucinis Teismas taip pat netyrė teisėjos atleidimo iš pareigų faktinių aplinkybių*, nes, kaip konstatuota Konstitucinio Teismo nutarime, Lietuvos apeliacinio teismo prašyme ištirti Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretu atitiktą Konstitucijai ir Teismų įstatymo nuostatomis „*nėra pateikta jokių argumentų, kodėl <...> apylinkės teismo teisėjos S.P. tinkamumo teisėjo darbui patikros procedūra galėjo būti neteisėta arba S. P., kaip teisėjos, veiklos įvertinimas galėjo būti nepagrįstas*“. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad <...> apylinkės teismo teisėjos S. P. „*tinkamumo teisėjo darbui patikros procedūra ir S. P., kaip teisėjos, veiklos įvertinimo pagrįstumas (taigi ir Teismų tarybos 2005 m. vasario 18 d. nutarimo „Dėl patarimo Respublikos Prezidentui atleisti apylinkės teismo teisėją“ pagrįstumas arba teisėtumas) jokiais aspektais nėra tyrimo dalykas šioje konstitucinės justicijos byloje*“, ir šia apimtimi bylos dalį nutraukė.

Gavęs Konstitucinio Teismo nutarimą, jog Respublikos Prezidento dekretas dėl teisėjos atleidimo neprieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymo nuostatomis, *Lietuvos apeliacinis teismas atnaujino bylos nagrinėjimą ir 2008 m. rugsėjo 4 d. priėmė sprendimą*³¹. Lietuvos apeliacinis teismas analizavo ir vertino aplinkybes, kuriomis rėmėsi Teismų taryba, priimdama ginčijamą nutarimą patarti Respublikos Prezidentui atleisti S. P. iš apylinkės teismo teisėjos pareigų. Lietuvos apeliacinis teismas nusprendė, kad „nebuvo pakankamai nustatytų objektyvaus pobūdžio faktų, kuriems esant būtų galima konstatuoti, kad S. P. dėl Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų nesilaikymo netinka eiti teisėjos pareigas“. Tai konstatavęs, Lietuvos apeliacinis teismas *pripažino negaliojančiu* „Teismų tarybos 2005 m. vasario 18 d. nutarimą dėl patarimo Lietuvos Respublikos Prezidentui atleisti S. P. iš <...> apylinkės teismo teisėjos pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui“, taip pat *pripažino, kad „S. P. atleidimas iš Ukmergės rajono apylinkės teismo teisėjos pareigų 2005 m. kovo 3 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu, atsižvelgiant į Teismų tarybos patarimą, pasibaigus jos įgaliojimų laikui, yra nepagrįstas ir neteisėtas*“. Taigi, Lietuvos apeliacinis teismas netiesiogiai konstatavo, kad Respublikos Prezidento dekretas dėl teisėjos atleidimo iš pareigų prieštarauja Konstitucijai. Pažymėtina, kad tokiu savo sprendimu Lietuvos apeliacinis teismas viršijo jam priklausančius įgaliojimus. Pagal Konstituciją Lietuvos apeliacinis teismas neturi įgaliojimų spręsti, ar Respublikos Prezidento dekretas prieštarauja Konstitucijai ir įstatymams. Tai spręsti gali tik Konstitucinis Teismas.

Būtų nerimta teigti neva Lietuvos apeliacinis teismas galėjo nežinoti šių konstitucinių nuostatų. Tad kodėl jis vis dėlto nusprendė pripažinti, jog Respublikos Prezidento dekretas dėl teisėjos atleidimo iš pareigų yra neteisėtas, ir kartu kvestionavo Respubli-

dėl bylos dalies pagal pareiškėjo Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretu Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitiktą Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 52 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 4 punktui nutraukimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 136-5529.

31 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 4 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-12/2008.

kos Prezidento dekreto konstitucingumą. Priimti minėtą sprendimą Lietuvos apeliacinį teismą, ko gero, paskatino tai, kad teismas buvo įsitikinęs, jog teisėja iš pareigų atleista nepagrįstai ir neteisėtai, nes jos atleidimą, teismo nuomone, lėmė tai, kad Periodinės teisėjų veiklos vertinimo komisija neobjektyviai (neteisingai) įvertino teisėjos elgesį, ir tai, kad Teismų taryba neteisėtai ir nepagrįstai patarė Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų, pasibaigus jos penkerių metų įgaliojimų laikui (patarė neskirti asmens teisėja iki 65 metų). Galima manyti, kad Lietuvos apeliacinis teismas tuo metu nematė kito būdo, kaip jis gali apginti, jo nuomone, pažeistą asmens teisę būti paskirta teisėja iki 65 metų. Viena vertus, Konstitucinis Teismas jau buvo konstatavęs, jog Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 7 d. dekretas, kuriuo S. P. buvo atleista iš teisėjos pareigų, neprieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymo nuostatoms, tad teismas jau neturėjo pagrindo abejoti dekreto konstitucingumu. Kita vertus, nagrinėdamas civilinę bylą Lietuvos apeliacinis teismas buvo nustatęs, kad aplinkybės, kuriomis Teisėjų veiklos vertinimo komisija grindė išvadą, jog S. P. elgesys esą neatitinka Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų, nėra tokios, jog „būtų galima konstatuoti, kad S. P. dėl Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų nesilaikymo netinka eiti teisėjos pareigas“; be to, teismas buvo pripažinęs negaliojančiu Teismų tarybos nutarimą, kuriuo Respublikos Prezidentui buvo patarta atleisti teisėją iš pareigų. Lietuvos apeliacinis teismas manė, kad jeigu minėtos aplinkybės būtų nustatytos dar iki Respublikos Prezidentui priimant sprendimą dėl teisėjos atleidimo, galbūt šis sprendimas būtų kitoks ir teisėja būtų paskirta teisėjos pareigoms iki 65 metų. Žinodamas, kad galiojant Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo Respublikos Prezidento dekretas pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai ir Teismų įstatymo nuostatoms, Konstitucinis Teismas atsisakys priimti teismo prašymą dar kartą nagrinėti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Konstitucijai ir Teismų įstatymo nuostatoms, *Lietuvos apeliacinis teismas nutarė pats išspręsti teisėjos atleidimo iš pareigų bylą*. Deja, buvo pasirinktas netinkamas būdas – konstatavęs, kad Respublikos Prezidento dekretas dėl teisėjos atleidimo iš pareigų yra neteisėtas, Lietuvos apeliacinis teismas, kaip minėta, prisiėmė tik Konstituciniam Teismui priklausančius įgaliojimus spręsti, ar Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. vasario 10 d. nutartimi panaikino minėtą Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. rugsėjo 4 d. sprendimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad *bendrosios kompetencijos teismai negali kvestionuoti Respublikos Prezidento dekreto turinio, jeigu Konstitucinis Teismas nėra nutaręs, kad Respublikos Prezidento dekretas prieštarauja Konstitucijai ar įstatymams*. Kitaip tariant, bendrosios kompetencijos teismai gali spręsti, ar teisėjas Respublikos Prezidento dekretu buvo teisėtai ir pagrįstai atleistas iš pareigų tik tuomet, kai Konstitucinis Teismas yra nutaręs, kad Respublikos Prezidento dekretas *prieštarauja Konstitucijai ar įstatymams*³². Tai labai svarbus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotas precedentas, kurio ateityje turės paisyti visi bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai.

32 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K–343/2009.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtoje nutartyje konstatavo ir tai, kad „iš naujo nagrinėjant bylą, jeigu bus nuspręsta kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 atitikties Konstitucijai ir įstatymams pagal turinį, būtina aiškinti ir nustatyti faktines bylos, kuriomis remdamasis Konstitucinis Teismas galėtų tirti, ar Ukmergės rajono apylinkės teismo teisėjos S. P. tinkamumo teisėjo darbui patikros procedūra galėjo būti neteisėta arba S. P., kaip teisėjos, veiklos įvertinimas galėjo būti nepagrįstas, aplinkybės“. Šis nutarties teiginys yra labai diskutuotinas, nes jis reiškia, kad, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, Lietuvos apeliacinis teismas gali dar kartą kreiptis į Konstitucinį Teismą ir prašyti ištirti, ar Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai pagal turinį. Vadinasi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas preziumuoja, kad Konstitucinis Teismas gali pakeisti savo sprendimą dėl Respublikos Prezidento dekreto ir nutarti, kad Respublikos Prezidento dekretas prieštarauja Konstitucijai pagal turinį. Manytina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo atveju neatkreipė dėmesio į tai, kad Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarime yra konstatuota, jog Respublikos Prezidento dekretas dėl teisėjos atleidimo neprieštarauja Konstitucijai. Konstitucinio Teismo nutarime nėra nurodyta, kad minėtas Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai tik pagal priėmimo tvarką. Taigi, Konstitucinis Teismas nutarė, kad Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai ir pagal turinį, ir pagal priėmimo tvarką. Pasakytina, kad Konstitucinio Teismo nutarimai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, jis negali jų savavališkai pakeisti. Galiojant Konstitucinio Teismo nutarimui, kad Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai, nėra pagrindo dar kartą kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti dekreto atitiktį Konstitucijai. Jeigu paaiškėtų naujos aplinkybės (faktai), kurie nebuvo žinomi Konstituciniam Teismui priimant nurodytą nutarimą, ir jeigu šio Teismo būtų konstatuota, jog jeigu tos aplinkybės yra tokios, kad, jeigu būtų žinomos, būtų galėjusios lemti kitoki Konstitucinio Teismo priimto nutarimo turinį, Konstitucinis Teismas galėtų peržiūrėti savo sprendimą. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymą Konstitucinio Teismo nutarimo peržiūrėjimą gali inicijuoti tik pats Konstitucinis Teismas. Kiti teismai to padaryti negali. Jie gali tik siūlyti Konstituciniam Teismui peržiūrėti savo nutarimą, bet tokie siūlymai nesukelia Konstituciniam Teismui pareigos jų svarstyti, tad nesukelia ir pareigos peržiūrėti savo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiajam Teismui panaikinus Lietuvos apeliacinio teismo sprendimą, byla vėl buvo grąžinta nagrinėti Lietuvos apeliaciniam teismui. Teismas atnaujino bylos nagrinėjimą, bet labai trumpam – Lietuvos apeliacinis teismas vėl suabejojo Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto, kuriuo S. P. buvo atleista iš teisėjos pareigų, konstitucingumu, ir 2009 m. spalio 12 d. nutartimi dar kartą kreipėsi į Konstitucinį Teismą, prašydamas ištirti, ar nurodytas Respublikos Prezidento dekretas pagal turinį neprieštarauja Teismų įstatymo nuostatomis, taip pat Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 daliai³³. Manytina, kad tokiu kreipimuisi Lietuvos apeliacinis teismas „atsiliepė“ į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje pateiktą „rekomendaciją“ dar kartą kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu

33 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-433/2009.

ištirti Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto atitiktį Konstitucijai ir įstatymams pagal turinį.

Konstitucinis Teismas 2009 m. lapkričio 20 d. sprendimu atsisakė nagrinėti Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto konstitucingumą. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Respublikos Prezidento dekreto atitiktis Konstitucijai ir Teismų įstatymo (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostatomis jau buvo ištirta ir tebegalioja tuo klausimu priimtas Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas. Konstitucinis Teismas priminė, kad pagal Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalį Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami, kad „formuluotė „yra galutiniai ir neskundžiami“ reiškia ir tai, kad Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, sprendimai, kuriais yra baigiama konstitucinės justicijos byla, t. y. Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai, yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, neišskiriant nė paties Konstitucinio Teismo: Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba jų peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo“³⁴.

Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad „nors pareiškėjas prašo ištirti Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo iš pareigų“ atitiktį Konvencijos ir toms Teismų įstatymo straipsnių nuostatomis, kurių atžvilgiu Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarime nebuvo *expressis verbis* konstatuotas šio Respublikos Prezidento dekreto neprieštaravimas, tačiau *iš pareiškėjo argumentų ir bylos medžiagos matyti, jog minėtas Respublikos Prezidento dekretas iš esmės yra ginčijamas tuo pačiu aspektu, kuris buvo ištirtas ankstesnėje konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas, t. y. tuo aspektu, ar išleidžiant minėtą Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretą nebuvo pažeistos <...> apylinkės teismo teisėjos S. P. atleidimo iš pareigų procedūros“.* Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad „ištyrus Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto atitiktį Konstitucijai – vientisai, darniai sistemai, taip pat Konstitucijai neprieštaraujančioms Teismų įstatymo nuostatomis, kurių pagrindu ir kurias įgyvendinant buvo priimtas minėtas Respublikos Prezidento dekretas ir galiojant Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimui, šio dekreto atitiktis Konstitucijai ar jai neprieštaraujantiems įstatymams negali būti kvestionuojama“ ir kad „priešingu atveju būtų nukrypta nuo iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalies, 107 straipsnio 2 dalies kylančių imperatyvų, konstitucinio teisinės valstybės principo, būtų paneigtas Konstitucijos viršenybės principas, Konstitucijoje įtvirtinta teisės aktų hierarchijos samprata, iškreipta Konstitucinio Teismo sprendimų klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, galutinumo ir neskundžiamumo samprata bei pati konstitucinės justicijos esmė“.

34 Konstitucinio Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. sprendimas, *supra* note 20.

3. Kokia asmens teisė buvo pažeista ir kaip ji gali būti apginta?

Pirmiausia pabandykime atsakyti į klausimą, ar Respublikos Prezidento dekretu atitiktis Konstitucijai galėjo būti ištirta, prieš tai Konstituciniam Teismui neištyrus, ar nebuvo pažeistos teisėjos veiklos vertinimo procedūros ir nenustačius, ar pagrįstai teisėjos elgesys buvo įvertintas kaip neatitinkantis teisėjų etikos reikalavimų, taip pat neištyrus, ar Teismų tarybos patarimas Respublikos Prezidentui yra teisėtas ir pagrįstas? Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 d. nutarties matyti, kad, šio teismo nuomone, Konstitucinis Teismas turėjo tirti, ar buvo laikomasi teisėjos veiklos vertinimo procedūrų ir ar jos veiklos vertinimas yra objektyvus ir teisingas, taip pat turėjo tirti, ar Teismų tarybos patarimas Respublikos Prezidentui yra teisėtas ir pagrįstas. Mūsų nuomone, Konstitucinis Teismas galėjo priimti sprendimą, jog Respublikos Prezidento dekretas neprieštarauja Konstitucijai, prieš tai neištyręs nurodytų teisėjos atleidimo iš pareigų faktinių aplinkybių. Minėta, kad teisėjo atleidimas iš pareigų, pasibaigus penkerių metų įgaliojimų laikui, pasižymi tam tikra *specifika*. Šią specifiką lemia *inter alia* tai, kad Respublikos Prezidentas turi plačią diskrecija spręsti, ar, pasibaigus penkerių metų kadencijai, kuriai asmuo buvo pirmą kartą paskirtas apylinkės teismo teisėju, tokį asmenį skirti teisėju, kol jam sukaks 65 metai, ar jo neskirti teisėju iki nurodyto laiko. Su Lietuvos apeliacinio teismo prezumpcija, jog teisėjos atleidimą iš pareigų lėmė tai, kad jos veikla buvo nepagrįstai ir neteisingai įvertinta, taip pat tai, kad Teismų tarybos patarimas Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui, buvo neteisėtas, *galima sutikti tik iš dalies*. Taip, Teisėjų tarybos patarimas Respublikos Prezidentui neskirti asmens teisėja iki 65 metų neleido Respublikos Prezidentui paskirti asmens teisėja iki nurodyto laiko, net jeigu Respublikos Prezidentas būtų norėjęs tai padaryti. Neturėdamas teisės asmens paskirti teisėja iki 65 metų, Respublikos Prezidentas privalėjo ją atleisti iš pareigų. Šia prasme su Apeliacinio teismo prezumpcija galima sutikti. Bet ar įmanoma įrodyti, kad teisėja nebūtų buvusi atleista, jeigu Teismų taryba būtų patarusi Respublikos Prezidentui paskirti asmenį teisėja iki 65 metų? Tikimybė, kad tokiu atveju teisėja būtų paskirta, kol jai sukaks 65 metai, ir nebūtų atleista, yra labai didelė, bet vis tiek tai *tik tikimybė*. Manytina, kad vien tai, kad buvo labai didelė tikimybė, jog, esant Teismų tarybos patarimui paskirti asmenį teisėju iki 65 metų, Respublikos Prezidentas būtų tokį asmenį paskyręs teisėja iki nurodyto laiko, – taigi, jo neatleidęs, – nėra pagrindas kvestionuoti Respublikos Prezidento sprendimo atleisti teisėją iš pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui, konstitucingumą. *Net jeigu Konstitucinio Teismo būtų konstatuota, kad Teisėjų veiklos periodinio vertinimo komisija suklydo neigiamai vertindama teisėjos penkerių metų veiklą bei jos elgesį, net jeigu būtų konstatuota, kad Teisėjų taryba neteisėtai ir nepagrįstai patarė Respublikos Prezidentui neskirti teisėjos į šias pareigas iki 65 metų, tai, mūsų nuomone, nėra pagrindas pripažinti Respublikos Prezidento dekretą dėl teisėjos atleidimo iš pareigų (pasibaigus penkerių metų įgaliojimų laikui) prieštaraujančiu Konstitucijai ir Teismų įstatymui.*

Kita vertus, negalime ignoruoti to, kad asmuo, kuris pirmą kartą buvo paskirtas į apylinkės teismo teisėjo pareigas penkeriems metams, *turi teisę būti teisingai (objektyviai) įvertintas profesiniu, teisėjo etikos ir kitais požiūriais*. Tokia asmens teisė kyla *inter*

alia iš konstitucinio teisinės valstybės principo. *Nepagrįstas neigiamas* teisėjo veiklos ir elgesio įvertinimas pažeidžia minėtą asmens teisę, padaro jam žalą. Nors šios teisės pažeidimas, mūsų nuomone, nėra pagrindas teigti, kad tuo buvo pažeista Konstitucijoje ir Teismų įstatyme nustatyta teisėjo atleidimo iš pareigų tvarka ir kad atitinkamas Respublikos Prezidento dekretas prieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymo nuostatoms, tačiau tai taip pat nereiškia, kad minėta pažeista asmens teisė – nepagrįstai neigiamai įvertinus teisėjo veiklą ir elgesį kartų yra pažeista asmens teisė *pretenduoti* būti paskirtam teisėju iki 65 metų – neturi būti ginama. Konstitucija garantuoja visų pažeistų teisių gynimą, taigi, ir nurodytų pažeistų teisių gynimą.

Kaip gali būti apginta pažeista asmens teisė būti teisingai (objektyviai) įvertintam profesiniu, teisėjo etikos ir kitais požiūriais? Kaip gali būti apginta nepagrįstu neigiamu teisėjo veiklos ir elgesio įvertinimu pažeista asmens teisė *pretenduoti* būti paskirtam teisėju iki 65 metų?

Jeigu bendrosios kompetencijos teismas panaikintų Teismų tarybos patarimą Respublikos Prezidentui neskirti asmens teisėju iki 65 metų, tai dar nereikštų, kad Konstituciniam Teismui atsirastų pagrindas pripažinti Respublikos Prezidento dekretą dėl teisėjos atleidimo prieštaraujančiu Konstitucijai ar Teismų įstatymui. Tai nereikštų ir to, kad Respublikos Prezidentas turi pareigą peržiūrėti savo sprendimą atleisti teisėją iš pareigų ir grąžinti atleistą asmenį į darbą. Tokios pareigos nei pagal Konstituciją, nei pagal Teismų įstatymą Respublikos Prezidentas neturi. Atleisto teisėjo įgaliojimų laikas buvo penkeri metai, įgaliojimų laikas yra pasibaigęs – pasibaigus įgaliojimų laikui jis buvo atleistas iš teisėjo pareigų. Respublikos Prezidentas neturi teisės savo dekretu grąžinti asmens, kuris buvo atleistas iš pareigų pasibaigus jo penkerių metų įgaliojimų laikui, į teisėjo pareigas, nes taip būtų pratęstas asmens, pirmą kartą paskirto apylinkės teismo teisėju penkeriems metams, įgaliojimų laikas. Konstitucija tokios teisės Respublikos Prezidentui nesuteikia. Tokios teisės Konstitucija nesuteikia ir teismams, taip pat ir Konstituciniam Teismui. Respublikos Prezidentas, manydamas, kad asmuo, kurio jis nepaskyrė teisėju iki 65 metų – o nepaskyrė tik dėl to, kad jam taip padaryti patarė (taigi, neleido paskirti) Teismų taryba – yra vertas toliau eiti teisėjo pareigas, galėtų dar kartą kreiptis į Teisėjų tarybą prašydamas patarimo paskirti šį asmenį teisėju iki 65 metų. Ir tik tuo atveju, jeigu gautų tokį patarimą, galėtų spręsti, ar skirti asmenį teisėju iki 65 metų.

Pagal Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį asmeniui privalo būti atlyginta jam padaryta materialinė ir moralinė žala. Žalos atlyginimas turi būti teisingas. Būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis imperatyvas. Pagal Periodinio teisėjų veiklos vertinimo nuostatų 4 punktą atsakomybė už teisėjų veiklos vertinimą tenka teismų sistemai. Tačiau teisės aktai, reglamentuojantys teisėjų veiklos vertinimą ir teismų tarybos veiklą, vykdamat Konstituciją ir Teismų įstatymo priskirtą funkciją patarti Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, atleidimo, nenumato galimybės atlyginti žalą, kuri asmeniui padaryta dėl to, kad jo, kaip teisėjo, veiklos vertinimas buvo netinkamas. Tai nėra kliūtis atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą. Tokiais atvejais teismai turėtų tiesiogiai taikyti Konstituciją. Manytina, kad teismui nusprendus, jog Periodinio teisėjų veiklos vertinimo komisijos sprendimas ir Teismų tarybos patarimas Respublikos Prezidentui neskirti asmens teisėju iki 65 metų yra neteisėtas, t. y. konstatavus, kad buvo pažeista asmens teisė būti

teisingai (objektyviai) įvertintam profesiniu, teisėjo etikos ir kitais požiūriais, taip pat buvo pažeista asmens teisė pretenduoti būti paskirtam teisėju iki 65 metų, – *ši pažeista asmens teisė galėtų būti apginta asmeniui priteisiant tam tikro dydžio kompensaciją*. Tačiau tai ne ta kompensacija, kuri išmokama dėl to, kad asmuo buvo neteisėtai atleistas iš pareigų (darbo). Tai ne atlyginimas, kurio asmuo negavo dėl to, kad buvo neteisėtai atleistas iš teisėjo pareigų. Ši kompensacija – tai tam tikras teismo priteistas neturtinės žalos atlyginimas už tai, kad neteisėtais Periodinio teisėjų veiklos vertinimo komisijos sprendimu ir Teismų tarybos patarimu Respublikos Prezidentui neskirti asmens teisėju iki 65 metų jam buvo padaryta moralinė žala. Be abejo, asmeniui padaryta neturtinė žala galėtų būti atlyginta tik tuomet, jeigu asmuo įrodytų, kad dėl neteisėto Periodinio teisėjų veiklos vertinimo komisijos sprendimo ir neteisėto Teismų tarybos patarimo jis patyrė dvasinių išgyvenimų, sukrėtimų, nepatogumų, pažeminimą, reputacijos pablogėjimą ir kita. Kitaip tariant, jeigu jis įrodytų, kad neteisėtu ir nepagrįstu Teismų tarybos patarimu jam buvo padaryta dvasinė skriauda³⁵.

Post scriptum. Kai šis straipsnis jau buvo parengtas Lietuvos apeliacinis teismas 2010 m. vasario 25 d. priėmė sprendimą, kuriuo pripažino negaliojančiais Vilniaus apygardos teismo vertinimo komisijos 2005 m. vasario 1 d. ir 2005 m. vasario 18 d. išvadas dėl teisėjos S. P. veiklos vertinimo ir Teismų tarybos 2005 m. vasario 18 d. nutarimą, kuriuo Respublikos Prezidentui buvo patarta atleisti S. P. iš apylinkės teismo teisėjos pareigų pasibaigus įgaliojimų laikui. Iš Lietuvos valstybės ieškovės S. P. naudai priteista 5 tūkst. litų neturtinei žalai atlyginti.

Išvados

1. Viena iš teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų yra *teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumas*. Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas suponuoja tik tokį teisėjų įgaliojimų trukmės reguliavimą įstatymu, kad skiriant teisėją jam būtų žinoma, kokia yra jo įgaliojimų trukmė (iki įstatyme nustatyto laiko arba kol sulauks įstatyme nustatyto pensinio amžiaus).

2. Konstitucijoje įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai, susiję su teisėjų paskyrimu ir atleidimu, aiškintini neatsiejamai nuo Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies, kurioje nustatyta, kad dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija.

3. Tais atvejais, kai į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją Respublikos Prezidentas kreipiasi patarimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo ar perkėlimo, o ši speciali teisėjų institucija *pataria* asmenį *paskirti teisėju*, paaukštinti teisėją ar jį perkelti, *toks patarimas* Respublikos Prezidento *nesaista* – Respublikos Prezidentas gali spręsti, ar paskirti tokį asmenį teisėju, ar jo neskirti.

35 Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. spalio 28 d. nutartį byloje Nr. 1625; 2006 m. rugsėjo 14 d. nutartį byloje Nr. 1286; 2008 m. rugsėjo 24 d. nutartį byloje Nr. 1639.

4. Jeigu Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija *pataria* Respublikos Prezidentui asmens *neskirti* teisėju, nepaaukštinti teisėjo ar jo neperkelti, tokiais atvejais Respublikos Prezidentas pagal Konstituciją *negali* (atitinkamai) to asmens *paskirti teisėju*, paaukštinti ar perkelti teisėjo (o jeigu skiriamas, paaukštinamas ar perkeliamas Aukščiausiojo Teismo arba Apeliacinio teismo teisėjas – negali teikti jo kandidatūros Seimui).

5. Asmuo, kuris buvo pirmą kartą paskirtas į apylinkės teismo teisėjo pareigas penkeriems metams, neturi konstitucinės garantijos (negali reikalauti), kad, pasibaigus nurodytam įgaliojimų laikui, jis bus paskirtas į teisėjo pareigas iki 65 metų. Priešingas Konstitucijos nuostatų aiškinimas – neva teisėjas, kuris per minėtą penkerių metų laikotarpį įrodė, kad jis visiškai tinkamas toliau eiti teisėjo pareigas, turi teisę (gali reikalauti) būti paskirtas teisėju iki 65 metų, – paneigtų Respublikos Prezidento konstitucinius įgaliojimus skiriant teisėjus.

6. Teisėjo atleidimas iš pareigų, pasibaigus penkerių metų įgaliojimų laikui, pasižymi tam tikra *specifika*. Šią specifiką lemia *inter alia* tai, kad Respublikos Prezidentas turi plačią diskrecija spręsti, ar, pasibaigus penkerių metų kadencijai, kuriai asmuo buvo pirmą kartą paskirtas apylinkės teismo teisėju, tokį asmenį skirti teisėju, kol jam sukaks 65 metai, ar jo neskirti teisėju iki nurodyto laiko. Jeigu Respublikos Prezidentui kilo bent mažiausia abejonė dėl asmens tinkamumo tolesniam teisėjo darbui, Respublikos Prezidentas turi teisę jo neskirti teisėju iki 65 metų. Respublikos Prezidentas neprivalo pateikti įrodymų, kodėl jam kilo abejonių dėl asmens tinkamumo toliau dirbti teisėju.

7. Jeigu bendrosios kompetencijos teismas ar Konstitucinis Teismas konstatuotų, kad Teisėjų veiklos periodinio vertinimo komisija suklydo neigiamai vertindama teisėjo penkerių metų veiklą bei jos elgesį, net jeigu būtų konstatuota, kad Teisėjų taryba neteisėtai ir nepagrįstai patarė Respublikos Prezidentui neskirti teisėjo šioms pareigoms iki 65 metų, – tai nėra pagrindas pripažinti Respublikos Prezidento dekretą dėl teisėjos atleidimo iš pareigų (pasibaigus penkerių metų įgaliojimų laikui) prieštaraujančiu Konstitucijai ir Teismų įstatymui. Tokiu atveju bendrosios kompetencijos teismas gali priimti sprendimą atlyginti asmeniui jam padarytą neturtinę žalą.

Literatūra

- Abramavičius, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3(117).
- Brailly, A. Ryšys tarp teisės ir faktų teismų praktikoje bei teisės ir faktų tyrimo ribos vykstant konstitucinę kontrolę. *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje. Tarptautinė konferencija. 2005 m. birželio 30–liepos 1 d.* Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2005.
- Henkin, L. *Elements of Constitutionalism*. Columbia University, Center for the Study of Human Rights, 1992.
- Jočienė, D.; Čilinskas, K. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: Teisės projektų tyrimo centras, 2005.
- Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių ati-

- tikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
Valstybės žinios. 1999, Nr. 109-3192.
- Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 124-5643.
- Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimo“ 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekreto Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 71-2561.
- Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 130-4910.
- Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 15 d. sprendimas „Dėl pareiškėjo prašymo priėmimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 138-5274.
- Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 45 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 52 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 4 punktui nutraukimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 136-5529.
- Konstitucinio Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. sprendimas „Dėl pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretas Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo iš pareigų“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 44 straipsnio 1 daliai, 51 straipsnio 1 daliai, 52 straipsnio 4 punktui, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 139-6120.
- Kūris, E. Teisės ir faktų persipynimas konstitucinės justicijos bylose. *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje. Tarptautinė konferencija. 2005 m. birželio 30–liepos 1 d.* Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K–343/2009.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-140/2006.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 4 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-12/2008.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-433/2009.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-63/2010.
- Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33, 34, 36, 38, 39, 42, 43, 47, 51, 55(1), 57, 61, 63, 64, 69(1), 81 straipsnių, XII skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo, 106, 107, 108, 119, 120, 122, 124, 127, 128, 129 straipsnių pakeitimo

- ir papildymo, 89, 109, 110, 111, 112, 125, straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir Įstatymo papildymo 53(1), 53(2) straipsniais ir IX skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 81-3186.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. 1625/2005.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. rugsėjo 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. 1286/2006.
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. rugsėjo 24 d. nutartis administracinėje byloje 1639/2008.
- Rauličkytė, A. Atsakingo valdymo principas ir jo įgyvendinimas. *Politologija*. 2006, 1(41).
- Rekomendation No. R(94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on the Independence, Efficiency and Role of Judges. In *International Principles on the Independence and Accountability of judges, Lawyers and Prosecutors*. Geneva, Switzerland, 2004.
- Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretas Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 31-984.
- Šinkūnas, H. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje. *Teisė*. 2003, 49.
- Valančius, V. Teismo ir teisėjų nepriklausomumo, savarankiškumo ir savivaldos realizavimo problemos. *Jurisprudencija*. 2000, 17(9).
- Zierlein, K-G. Die Unabhängigkeit des Richters im Rechtsstaat der Bundesrepublik Deutschland. *Beitrag zum Hilfsprogram der Venedig – Kommission des Europarates in Strassburg zur Unterstutzung osteuropäischer Staaten beim Aufbau von Demokratie und Rechtsstaat*. Strassburg/Karlsruhe, 13. September 1996.

DISMISSAL OF A JUDGE FROM OFFICE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE CONSTITUTIONAL DOCTRINE

Vytautas Sinkevičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The author of the article analyzes the constitutional doctrine of the dismissal of a judge from office upon the expiration of the term of powers. The author discusses the guarantees of the independence of courts and judges, one of which is the guarantee of the inviolability of the length of powers of judges. The previously valid Law on Courts used to provide that the President of the Republic could appoint a person as a judge of a local court when such an appointment is made for the first time, for a five-year term, and that upon the expiration of the five-year term, the President of the Republic could appoint such a person as a judge of a local court without examination or selection until the person reaches the age of 65. Under the Law on Courts valid at present, judges of all courts are appointed at once for the term until they reach 65 years of age. It is asserted in the article that the Constitution of the Republic of Lithuania has not established the right of a person, who was for the first time appointed as a judge of a local court for a five-year term, to be appointed as a judge until*

he reaches 65 years of age. Upon the expiration of the five-year term, the person may expect to be appointed as a judge until he reaches 65 years of age, but he does not have the right to demand to be appointed as a judge until a specified time. Under the Constitution, while deciding whether to appoint such a person as a judge until he reaches 65 years of age, the President of the Republic enjoys broad discretion, i.e. he may also decide not to appoint such a person as a judge until he reaches 65 years of age and, what is more, he can decide not to appoint a person who has proved during the five-year term of office that he is completely capable of continuing the office of a judge. The author of the article discusses a case regarding the dismissal from office of a judge of a local court after the expiration of the five-year term of office. The decisions of the courts of various levels (of the Court of Appeal of Lithuania, the Supreme Court of Lithuania, the Constitutional Court) in this case are analyzed. An attempt is made to reason the fact that even in case a court of general jurisdiction decided that the advice of the Judicial Council to the President of the Republic not to appoint a person as a judge until he reaches 65 years of age is unlawful and unreasonable, it would not provide grounds to recognize the decree of the President of the Republic on dismissing the judge from office as being in conflict with the Constitution or the Law on Courts.

Keywords: Constitution, independence of a judge, dismissal of a judge, special institution of judges, President of the Republic.

Vytautas Sinkevičius, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė teisė, parlamentinė teisė, konstitucinė jurisprudencija, pilietybė.

Vytautas Sinkevičius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, professor. Research interests: constitutional law, legislative law, constitutional jurisprudence, citizenship.